

REFORMIRANJE USTANOVA ZA DUŠEVNE BOLESTI

Sandra Paljević

Postupak s duševno oboljelima nije oduvijek bio human. Nekada su duševno oboljeli smatrani velikom opasnošću za društvo, te ih se nastojalo izolirati od okoline i ograničiti im slobodu. Međutim ni to nije bilo sve, mučili su ih na sve moguće načine vjerujući tada da je to za njihovo dobro te da će im tako pomoći. No, na sreću svih oboljelih početkom Francuske revolucije došlo je do promjene. Za humaniji pristup bolesnicima je ponajviše zaslužan Philippe Pinel, ali tu su i drugi reformatori koji su jednako uložili trud za sam nastavak ere moralnog postupanja prema bolesnicima.

Postupci su s duševnim bolesnicima u svom razvoju pratili gospodarski napredak društva. No, još se u nedavnoj prošlosti više vodila briga za zaštitu društva od duševnog bolesnika, nego za zaštitu samog bolesnika. Nažalost, još i dan danas to nije prestalo, a vrlo vjerojatno nikada ni neće. Iako danas postoji niz različitih terapija za liječenje duševno oboljelih, neki se psihički poremećaji još uvijek ne mogu uspješno liječiti. Često su iskorištavani psihički bolesnici. Poznato je kako su građani u Engleskoj, uz plaćanje ulaznice, odlazili u duševnu bolnicu gledati bolesnike. No, ni dan danas to nije strano. Sve do 18. stoljeća uloga zdravstvenog osoblja u psihijatrijskim ustanovama svodila se uglavnom samo na čuvanje bolesnika i ograničavanje njegove slobode. Na taj je način bolesnik bio lišen ljudskog dostojanstva i nije imao mogućnosti sudjelovati u vlastitom liječenju, ako uopće u to doba možemo govoriti o nekom liječenju. Međutim, početkom Francuske revolucije dolazi i do promjene postupanja s duševnim bolesnicima. Značajnu ulogu tu je odigrao Philippe Pinel. (Hudolin, 1981.)

Ilustracija psihijatrijske ustanove Betlehem Royal Hospital (1763.)

Od samog početka pisane povijesti ljudska su bića pokušavala protumačiti bizarne ili očito iracionalne oblike ponašanja. Najranija tumačenja poremećenog ponašanja uključuju magične sile i natprirodne čimbenike. Tretman osoba koje su se "ludo" ponašale obuhvaćao je različite oblike egzorcizma jer se smatralo da su one opsjednute duhovima ili demonima. Sve do 18. stoljeća Crkva je provodila inkviziciju za identifikaciju osoba koje su bile pod vrazjom kontrolom. Mnogi su ljudi koji bi danas bili smatrani duševno bolesnima u ono vrijeme bili mučeni ili spaljivani na lomači. Ta se praksa nastavila sve do 18. stoljeća kada su osnovane prve bolnice i azili. Počelo se sve humanije postupati prema bolesnicima. Došlo se do spoznaje da se duševno oboljelima može pomoći, a ne samo maknuti ih od očiju javnosti. (Nietzel, M. T.; Bernstein, D. A. i Milich, R., 2002.)

Ustrajnost Philippea Pinela

Philippe Pinel je bio uvjeren da su duševno bolesne osobe neukrotive samo zato što im je uskraćena sloboda i svjež zrak.

Liječnici su se zauzeli za njihovo oslobađanje iz zatočeništva. Pinel je svojim načinima liječenja uveo eru moralnog postupanja prema duševno oboljelima. (Nietzel, M. T.; Bernstein, D. A. i Milich, R., 2002.) Potjecao je iz obitelji liječnika, te je i sam diplomirao medicinu 1773. godine. Radio je kao privatni učitelj i pohađao je dodatne tečajeve iz medicine, povijesti i grčke filozofije, nakon čega je na Sveučilištu u Montpellieru diplomirao filozofiju. Nakon toga radio je kao liječnik za siromašne. Sve se više zanimao za ludilo, posebno kada mu se bliski prijatelj 1783. obratio za pomoć. Mladić od 24 godine patio je od čestih razdoblja manije i depresije. No, Pinel mu nije uspio pomoći, mladić je u stanju očaja jedne večeri pobjegao iz očeve kuće i izgubio se u obližnjoj šumi gdje su ga vukovi napali i zaklali. Nakon tog strašnog događaja Pinel je bio jako potresen. Stalno se ispitivao što je uzrokovalo takvo ponašanje? Što se može napraviti kako bi se ovakvi napadi ludila prevladali? (1) U potpunosti

se posvetio proučavanju ludila te su ga posebno potaknuli radovi Josepha Daquina (1733-1815). Daquin je bio uvjeren kako je ludilo bolest koju treba shvatiti i liječiti metodama prirodnih znanosti. Isto tako je javnost pokušavao uvjeriti kako duševno oboljeli ljudi nisu životinje, već bolesnici koji trebaju liječenje i pomoć. (Hoterhsall, 2002.) Od 1793. Pinel je postavljen kao upravitelj Utočišta Bicetre u Parizu. Pinel je taj posao prihvatio s velikim entuzijazmom. Napokon je imao mogućnost nešto napraviti, nešto promijeniti. Prvo je pregledao dokumentaciju svih pacijenata, nakon toga obišao je cijelu zgradu, susrećući se s pacijentima promatrao je njihovo ponašanje. Većina je tih pacijenata bila u okovima, a sve skupa pružalo je jednu veliku sliku konfuzije i kaosa. Sve je na neki način podsjećalo na ono što danas možemo vidjeti samo u horor filmovima. Neki su od tih nesretnih pacijenata podnosili strahote najdublje melankolije, dok su drugi bili bijesni i podložni stalnom deliriju. Prvo što je Pinel odlučio bilo je ukinuti mjere fizičke represije za većinu pacijenata. Smatrao je kako okove i zlostavljanja treba zamijeniti ljubaznošću i humanim pristupom. Nije mu bilo lako, javnost ga je ismijavala i uspoređivala njegovo oslobađanje pacijenata sa oslobađanjem lavova i tigrova iz zooloških vrtova. Nakon silnih pokušaja revolucionar Georges Couthon, predsjednik Savjeta vlade Pariške komune, čije je dopuštenje Pinel trebao, napokon je pristao doći u Bicetre. Iako su njegovi

pokušaji kontakta s pacijentima završili psovka i prijetnjama, dopustio je Pinelu da učini ono što smatra najboljim jer je vjerovao da će Pinel biti prva žrtva svog postupka. Dakako da je Pinelov pothvat bio posljedica društvenih događaja onog vremena, Francuske revolucije. (Hoterhsall, 2002.)

Pinel je nastupio oprezno i sustavno. Počeo je s malim brojem pacijenata te je promatrao učinke sklanjanja lanaca. Prvi čovjek kojem su skinuti lanci bio je engleski časnik koji je u Bicetreu proveo četrdeset godina, nasilan i zao čovjek koji je svojim okovima razbio glavu čuvaru. No, nakon što je prošlo neko vrijeme od skidanja okova, čovjek je prestao biti nasilan, čak je pomagao drugim pacijentima i nakon dvije godine pušten je. U četiri je mjeseca Pinel naredio da se okovi skinu pedeset tri pacijenata te su se postupno njihovo ponašanje, ali i atmosferu koja je dotada vladala u Bicetreu, promijenili. Isto tako je Pinel poboljšao kvalitetu hrane, te zabranio sve dotadašnje tehnike terapije kao što su vrtnja, polijevanja vodom, puštanje krvi i sl. Katkada se krv bolesnika u tolikoj mjeri prolijevala i s tako malo opreza da se postavlja pitanje tko je tu bio lud, pacijent ili njegov liječnik. Pinelov način rada pokazao se vrlo učinkovitim. God. 1792., prije nego je došao Pinel, od 110 maničnih bolesnika u Bicetreu, pedeset sedam je umrlo u prvih godinu dana, a 1793. godine 95 od 151 bolesnika. U prvim dvjema godinama Pinelovog rada u Bicetreu taj je odnos umrlih i primljenih bio 1:8. Njegov uspjeh

Pinel naređuje oslobađanje pacijentica iz okova

u Bicetreu doveo je do toga da ga postave za upravitelja pariške duševne bolnice za žene, La Salpetriere. God. 1795. bila je to najveća duševna bolnica u Europi s osam tisuća bolesnika. Uvjeti su bili jednako loši kao i u Bicetreu, uz to što su čuvari seksualno iskorištavali pacijentice. Došavši tamo, Pinel je postupio isto kao i u Bicetreu. Počeo je skidati okove sa žena i opet je doživio veliki uspjeh. (Hotershall, 2002.)

O samo njegovom uspjehu govori i činjenica da su mu bolesni ljudi iz mnogih zemalja pisali moleći ga za pomoć. Dovoljno je bilo samo adresirati "Dr. Pinel" jer je postao uvaženi član francuskih medicinskih i intelektualnih krugova. (Hudolin, 1981.)

Druga epizoda Pinelova života

Isto tako zanimljiv je slučaj divljeg dječaka iz Aveyrona. Philippe Pinela su zamolili da pregleda dječaka za kojeg se vjerovalo da je star oko dvanaest godina, a izašao je iz šuma Saint-Serina u području Aveyrona u južnoj Francuskoj, 9. siječnja 1800. godine. Vjerovalo se da je u šumi živio nekoliko godina. Bio je gol, pun ožiljaka, prljav te nije mogao govoriti. Većinu vremena hodao je četveronoške i glasao se kao životinja. Novoosnovano Društvo promatrača čovjeka organiziralo je da se dječak dovede u Pariz na proučavanje. Nakon što ga je pregledao, Pinel je zaključio kako dječak nije nikakav "Divljak", već se ovdje radilo o neizlječivom idiotizmu. Jedan od Pinelovih pomoćnika se unatoč tome počeo brinuti za dječaka nastojeći ga obrazovati. Nazvao ga je Victor te je pretpostavio da su njegovi problemi zapravo posljedica društvene izolacije, a ne oštećenja mozga ili nekog drugog organskog oštećenja.

Mnogi sva ova zbivanja nazivaju prvom velikom revolucijom u psihijatriji. Osim Pinelovih reforma, u Francuskoj i u mnogim drugim zemljama došlo je do pozitivnih društvenih kretanja. Ono što je karakteristično za ovo razdoblje je to da se tada počelo razmišljati ne samo o zaštiti društva, kao što je do tada bilo, već i o zaštiti samog bolesnika. (Hotershall, 2002.)

Nastavak ere moralnog postupanja

Mnogi drugi su kasnije nastavili Pinelovim stopama. Jedan od njih je i Johann Guggenbuhl koje je posvetio svoj život liječenju i sprečavanju kretenizma. Naime, on je smatrao kako dobra prehrana, čisti planinski zrak i prirodni lijekovi mogu izliječiti kretenizam. Nedugo je nažalost došao do saznanja kako to baš i nije tako, što je i nama danas poznato. Međutim, činjenica je da je njegov doprinosu u tome što je pokazao zanimanje za skrb o idiotizmu i ujedno je začetnik ideje i prakse institucionalizirane skrbi o maloumnim pojedincima. (Hotershall, 2002.)

William Tuke je jedan od začetnika humanijeg pristupa duševno oboljelima u Velikoj Britaniji. Sklonište koje je William Tuke osnovao bilo je organizirano više kao neka farma na kojoj su boravili takvi pojedinci i brinuli se za životinje, biljke, a njima je bila osigurana medicinska pomoć, hrana, rekreacija i prijateljska podrška. (2)

Amerikanka Dorothea Lynde Dix jedna je od bitnih reformatorica. Bila je učiteljica i odrekla se te uloge kako bi mogla podučavati djecu u popravnim domovima. Tamo je podučavala zatvorenice i bila je užasnuta onim što je vidjela. Mnogi ljudi koji su očito bili duševno oboljeli tretirani su kao zločinci. Jedan je od boraca za poboljšanje uvjeta duševno oboljelima i zahvaljujući njoj osnovale su se mnoge duševne bolnice diljem SAD-a i Europe. Bolesnike je smatrala svojom djecom i često je ostajala s njima. (Hotershall, 2002.)

Zahvaljujući svim ovim ljudima životi mnogih su se bitno promijenili. Mnoštvo je ljudi dobilo svoju priliku za ozdravljenje, priliku za to da budu prihvaćeni od strane društva i da budu jednako vrednovani od strane drugih ljudi iz okoline. Nažalost, u to vrijeme još uvijek se nije vodila briga da se unaprijedi duševno zdravlje bolesnika, barem ne na općem planu. No i sam humaniji pristup prema njima i činjenica da im je vraćeno dostojanstvo bio veliki korak. I dan danas nije idealna situacija. Pokušaji da se duševno oboljele makne od očiju javnosti i dalje su prisutni. Opće je poznato da ljudi još uvijek zaziru od ljudi koji imaju psihičkih problema. Kad idemo u dom zdravlja jer smo prehladeni ili imamo upalu pluća i sl., u redu je to spomenuti, ali reći da je netko završio na psihijatriji jer je depresivan, jer je paranoičan i sl, nije nimalo poželjno za priopćiti. Još uvijek je to nekako sramotno, nešto od čega okrećemo glavu.

LITERATURA

1. Nietzel, Michael T.; Bernstein, Douglas A. i Milich, Richard, 2002. *Uvod u kliničku psihologiju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
2. Hothersall, David, 2002. *Povijest psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
3. Hudolin, Vladimir, 1981. *Psihijatrija*, Jugoslavenska medicinska naklada, Zagreb.
4. *Philippe Pinel*, Pinel School: <http://www.pinelschool.org/pp.htm> (22.05. 2011.)
5. *William Tuke (1732-1822)*, Brought to Life - Science Museum: <http://www.sciencemuseum.org.uk/broughttolife/people/williamtuke.aspx> (22. 5. 2011.).